

Slaget i Troll

■ Slaget som Johan Bojer – riktignok med visse dikteriske friheter – har udødeliggjort i «Den siste viking», stod mellom daglinefiskerne og mannskapene på damperne som hadde stengt Trollfjorden med sine garn. Kildene er forbauende usikre, men tidspunktet for det dramatiske sammenstøtet må ha vært en av de første dagene i mars måned, og året var sannsynligvis 1890...

Av Idrar Kristiansen
Tegner: Per Frønger

For menneskekrypene på dekket av nordgående hurtigrute «Nordlys» synes de stupbratte bergveggen på begge sider å rekke like opp til himmelen, som nå er vennlig sommerkvelds-blå og likevel hviler på toppene der oppe som et tak over oss. Langsomt glir skipet dypere inn i skyggene under Trollindene, mens turister av mange slag vimser rundt med fotoapparat som på ingen måte har evnen til å fange inn hverken naturens storhet eller den trolske stemningen inne i fjordbassenget. Fjellsidene er så altfor påtrengende nær oss og våre kamera, som til tross for all verdens objektiver ikke får avstand nok til å skape det nødvendige perspektiv. Og dessuten: Hvordan skulle vel et kamera kunne formidle denne følelsen av ærbødig frykt som isner oss nedover langs ryggraden? Vi stirret oppover fløgene og ser for våre indre øyne svære steinblokker styrie ned mot de frekke krypene som har våget seg inn i naturens Aller Helligste, inn i selveste Trollfjorden, den som langt flere enn gnedrende, gløret malte amerikanerinner, født på Lincolns tid, finner makeles og fantastisk.

«Nordlys» har nærmest sneket seg inn i Trollfjord-hulen, uten et eneste pip fra luren. Før pleide det å være annerledes. Da brølte gjerne sirenene av full hals for å skremme opp fugleskarene i bergveggene, slik at turistene i alle fall kunne fotografere dem fra sin lave posisjon. Men da det gjentatte ganger viste seg at lyden også fikk steinblokker til å løsne fra sine fester, for i neste omgang å bevege seg i motsatt retning av den de stigende måkene tok, fant man det klokest å holde kjeft. Trollfjorden er i seg selv drama nok, også uten styrtende steinblokker over

det nesten lukkede bassenget og dem som tilfeldigvis måtte befinne seg der.

— Det mørknet imot dem fra høye fjell, hvor en fjord satte inn. I munnengen såes en by av master, og der steg et sus av stemmer. Hva var det? Det før gjennom hodet hans Kristaver at hvis stimen, fulgt av hvalen, var strøket der inn, så kunne den ikke komme ut igjen, for noen mil inne i landet endte fjorden i en revne i fjellet. Nå ble suset av stemmer sterkere. Kristaver snudde seg og så fremover. Hva? Hva betød dette? Inne i fjordmunningen hadde en rekke damper lagt seg som en lenke på tvers. De sperret innløpet. Båtene kunne umulig komme videre. De var demmet opp. Etter som Kobben skjøt nærmere ble susen til en vill larm, det var hyl, skjellsord, rop fra tusen av fiskere. Damperne pep. Ropene spredte seg tilmed til båter, som ennå rodde på spreng for å nå tidsnok frem.

— Ka e det som står på? ropte Kristaver til en båt som lå foran.

— De sier framfor her at skreia står så tjukk som en graut inni fjorden, men dampan stenger feskarn ute. Storkaran vil ha det heile sjøl. De har kasta ut nøter! Og vi får itj slepp inn!

— Det var fan!

Slik innleder Johan Bojer skildringen i «Den siste viking» av det berømlige «Trollfjordslaget». Og visst var det fan. Men når det alt var fan, var det fan at det ikke var mer fan enn det antakelig var. Om så hadde vært, ville vel søksmål med etterfølgende rettergang blitt et resultat av «slaget», og dermed ville ettertiden ha visst litt mer enn den gjør om hendelsen. Slik det nå er, vet vi knapt når «slaget» stod, til tross for Bojers svært levende skild-

ring, til tross for Reidar Carlsens «opplysning» i Gyldendals store konversationsleksikon om at tumultene fant sted i begynnelsen av mars 1880, til tross for at et øyenvitne gjennom sin sønn, i Hadsel Historielags tidsskrift «Hofdasegl», angir tidspunktet til vinteren 1891, og til tross for at noen mener at vi snart bør feire hundreårsminnet for «slaget». Slik forteller f. eks. Haavard Hanssen d. e. i «Hofdasegl»:

«Vinteren 1891 rodde jeg fiske med far. — — — I Vest-Lofoten ble der oppfisket noe den vinteren, men i Aust-Lofoten var der ikke nevneverdig fiske. En hederlig unntakelse var Brettesnes og Raftsund, der Trollfjorden gikk full av fisk. Noen notmenn fant da ut at de skulle sette not over innløpet til fjorden. Ved hjelp av svolvær Dampskibsselskaps skip «Svolvær» og «Vågan» sperret de innløpet. Dette ville daglinefiskerne ikke finne seg i, og gikk til angrep. De kuttet skipenes landtau og entret skipene, og tvang disse spekulantene til å forsvinne. Denne episoden er senere blitt kalt Trollfjordslaget. Fiskepartiet ble — så vidt jeg minnes — atskillig under middels den vinteren.»

Vel, så var det vel i 1891 at Lars, ifølge Johan Bojer, stirret på faren sin og tenkte på Olav Trygvason: Dette blir slaget ved Svolder!

All erfaring viser at øyenvitner ikke alltid er til å stole på. Se bare hva vi kan lese i Tromsø Stiftstidende for torsdag den 6. mars 1890. — altså året før Hanssen skulle ha opplevd *sitt* Trollfjordslag: (språket modernisert) «Stort fiskeinnsig.

I Trollfjorden har i forrige uke en stor fiskeestim søkt inn. Et par i Raftsund boende oppsittere ble oppmerksom herpå og stengte deretter innløpet

med not, så fisken står vel forvart og kan ikke slippe ut. Men bassenget ble i løpet av de samme dagene dekket av is, så fangsten for tiden er umulig å få fatt i, hvis årsak er til at fiskerne har kontraheret med dampskipet «Harstad» fører, som i forening med dampskipet «Heimdals» har begynt å brette opp isen. Antakelig blir her en god fortjeneste på alle interesserte.»

Man vil legge merke til flere uoverensstemmelser med Hanssens beretning. Ikke bare er årstallene forskjellige. Også skipsnavnene er andre. Til dette kommer at notisen i Stiftstidende gir inntrykk av en fordragelighet som harmonerer dårlig med Hanssens og Bojers beretninger.

La oss like godt oppsøke enda en kilde. Slik fortalte Anna Henriksdatter Haug til høyesterettsadvokat Gustav Heber:

«På samme gård som henne bodde en mann, som het Magnus, var født i 1875 og hadde 15 år gammel vært med i Trollfjordslaget. Han har meddelt henne at det var 4 dampbåter, to fra Harstad og to av Hindøyselskapets (altså ikke Svolvær Dampskibsselskaps!) som hadde stengt utløpet av Trollfjorden med noter og dessuten spent en kjetting over innløpet, så fiskerne ikke kunne komme inn i fjorden. Dette fant fiskerne seg ikke i og brøt sperringen.

Damperne satte vannslanger på fiskerne. Men disse entret damperne og skar hull på vannslangene og satte deretter disse på notfolkene, så de måtte romme unna.

Deretter begynte partene å slåss og brukte derunder treforker, øsekar og avbrutte året og forresten tørre never.

fjorden

... Og nå begynte fiskerne å klyve ombord, og Gud hjelpe den de fikk tak i. Men det var forutsett. Fra nabodampere rett et maskinist en slange med kokende vann like i synet på angriperne ...

Fiskerne vant slaget og kom seg inn i fjorden.»

Heber tilføyer:

«Senere må partene ha inngått et forlik med hverandre, idet dampbåtene da fjorden frøs til, gikk inn og slo opp isen slik at fiskerne kunne fiske inne i fjorden, liksom fiendtlighetene dermed opphørte. Ved felles anstrengelser synes deretter Trollfjorden etterhånden å være blitt tømt for fisk, slik at fisket der helt var slutt den 2. april.»

Heber støtter seg i alt vesentlig på fisketelegrammene til Tromsø Stiftstidende. Vi gjengir noen av dem, de er ikke uten interesse:

«Svolvær 7-de mars. Trollfjorden innenfor notstengt: Daglinebåtene almindeligvis lastede. Torsdagsfisket: Raftsund innenfor noten Trollfjorden, garn ujevnt opptil 2000 (anmerkning: stykker, ikke kilo), daglinefisket ujevnt, grundet trængsel, mange båte tilstede.

Overenskomst om felles fiske Trollfjorden, som tilsiktedes og søktes sluttet fra notlagets side, respekteredes ikke, heller ikke forsøkt avsperring, inntil ordning var oppnådd. Fjorden er nu helt okkupert av flere hundrede linebåter. Fremdeles formodes større fiskemasser tilstede i Trollfjorden.»

Man kan tro hva man vil om notlagenes gode vilje. Men telegrammet gir i alle fall utvetydig beskjed om at de prøvde å sperre av fjorden, slik at fiskerne ikke kom inn. «Overenskomst om felles fiske» skulle altså i beste fall opprettes på notlagenes premisser.

La oss gå litt dyper ned i telegrambunken:

11. mars. Lørdagsfisket. Raftsundet: Fisket smått, da Trollfjorden igjen islagt.

13. mars. Onsdagsfisket. Raftsundet

hvor nu tilstede 150 daglinebåter taes last tildels 2 gange indenfor noten i Trollfjorden, der igjen delvis er opbrudt.

18. mars. Mandagsfisket. Raftsund, hvor kun omtrent 150 daglinebåter, 8 fartøier, Trollfjorden dagliner 80—350—150.

29. mars. I Raftsund er opfisket 1400000, hvorav omtrent 800000 alene i Trollfjorden. Størstedelen av fiskerne avklarer der for hjemreise.

2. april. Fisket Trollfjorden nu opphørt. Alle noter optatt.

15. april. I Trollfjorden opfisket 1 million fisk til værdi 240000 kroner, hvorav dampskibsselskapet, noteierne og notbåtene tilsammen fikk i utbytte ca. kr. 19000.»

Av telegrammene kan vi blant annet lese oss til følgende:

Stengningen av Trollfjorden med not må være blitt foretatt senest lørdag 1. mars. «Slaget» må ha stått senest torsdag den 6. mars, men sannsynligvis et par dager før, da telegrammet som er datert Svolvær den 7. mars nevner daglinebåter innenfor notstengt.

Vi kan også lese oss til at sammenliknet med våre dagers fiskepriser må prisene dengang ha vært ganske beskjedne. En skremmengde på 1 million stykker, noe som minst tilsvarer 5 millioner kilo, ble betalt med 240000 kroner. I dag ville beløpet for tilsvarende mengde vært ca. 9000000 kroner. Men så lar det seg da heller ikke gjøre å hente 1 million skrei opp av Trollfjorden i våre dager.

Gustav Heber tror ikke det kunne ha vært kokende vann i slangene som ble rettet mot fiskerne. «Johan Bojers skildring i hans verk «Den siste viking» forekommer meg atskillig overdreven,» sier Heber. Javel — Bojer var da også dikter mer enn historiker. Men nettopp derfor kan vi ikke dy oss for å hitsette enda et utsnitt av hans kraftfulle, uforglemmelige skildring. Johan Bojer og Vårherre har vært sammen om å gjøre Trollfjorden til et hellig sted:

— Da begynte en damper å pipe som ropte den om hjelp. De fleste av

mannskapet lå vel innenfor med noten. Og nå begynte fiskerne å klyve ombord, og Gud hjelpe den de fikk tak i. Men det var forutsett. Fra nabodampere rett et maskinist en slange med kokende vann like i synet på angriperne. Det skoldet. Det gjorde dem blinde. Der steg hyl, jammer, eder. De tumlet baklengs og ned i båtene igjen. Dampere dekk ble feiet rent. Angrepet var slått tilbake. Fiskeriet med synkenoter, hele denne øsingen av rikdom opp av havet, kunne fortsette inne i fjorden.

Og stadig kom nye båter til, alle med svette menn, som hadde rodd på spreg for å rekke tidsnok frem. Raseriet smittet, kampen, hylene, jammeren av de forbrente menn hisset og hisset. De nye fløy alt fra båt til båt. «Ta dem! Hiv dem i sjøen!»

Denne gang ble alle damperne angrepet på samme tid, og de som kom sist, bølget hissig forbi dem som var foran, nå blinket også en og annen oks. Men storkaren hadde beredt seg på forsvaret, de hadde slanger ferdig med kokende vann, det sprøytet like mot ansiktene, karene tumlet ennå engang baklengs, flere stupte i sjøen og måtte hales opp — det lød nye hyl, jammer og brøl.

Men Kaneles Gomon var vernepliktig korporal, og nå tok han kommandoen. «Giv akt!» skrek han. «Bajonett på gevær!» Han trakk selv en tollekniv frem og surret den med slireremmen fast på enden av en åre. Mange gjorde som han. Og Kaneles kommanderte: «Anfall med bajonett. Stikk svina ihjel. Marsj fremad!»

De som var brent, var mest ustyrige, de som ennå kunne se tumlet frem med kniv, ville, sinnssyke av smerter og raseri. Men slangene møtte dem.

Forts. side 61

Krokodillenes...

Forts. fra side 51

blir de satt ut i Usutu-elven og Pongola-elven, eller fraktet til andre deler av landet og satt ut der.

En krokodille blir født

Pooleys eksempel har dannet skole, og nå finnes det seks andre «krokodille-stasjoner», der de små krybdyrene kan leve beskyttet til de kan klare seg selv. Stasjonene ligger i Uganda, Botswana, Moçambique og ved Kariba-dammen.

Mot slutten av besøket blir vi med Pooley til utklekkingsstasjonen hvor en del av eggene allerede er blitt «modne». Vi kan høre små lyder inne i egget; en liten krokodille forsøker å kakke seg igjennom eggskallet. Det er en underlig følelse å lytte til de svake, men samtidig ivrige lydene i egget. Pooley kakker forsiktig i egget og plutselig dukker et bitte lite krokodillehode fram. De små øynene glipper mot solen. Vi opplever en krokodillefødsel.

Det ligger et lite levende vesen i hånden min. Og da forstår jeg Pooley. Også krokodiller har rett til å eksistere.

Ved avskjeden fumler Pooley i bukselommen.

— Ta en titt på dette, sier han og trekker fram det inntørkede, læraktige hodet av en 14 dager gammel krokodille. Hodet er utstyrt med en nøkkelring. Det han viser oss er en overflødig og tankeles turistsuvenir.

— Ting som dette blir eksportert i tusentall til Europa, sier Pooley og er opprørt i stemmen. — Hvorfor gjør dere ikke noe for å sette en stopper for dette? Jeg håper at De ikke bare skal skrive om de storartede elefantene og

løvene, men også om de ville dyr som tankeløse svarte og hvite slaktere og pengejegere har plyndret vårt kontinent for.

Jeg lover Pooley at jeg skal skrive om det.

Det er allerede blitt dokumentert på flere måter hvor viktig Pooleys arbeid er. I oktober i fjor ble for eksempel naturvern-myndighetene i Natal-provinsen i Sør-Afrika tvunget til å treffe et uvanlig tiltak.

I helikoptre til nye hjem

I årevis har saltgehalten i St.Lucia-lagunen ved kysten mot Det indiske hav steget. Det er der den berømte Umfolozi-floden munner ut. Årsaken til økningen i saltgehalten er den sterke oppsamlingen av sand og at lagunen stadig blir grunnere. Dette fører i sin tur til en sterkere fordampning av vannet i den tropiske varmen ved kysten.

Plantelivet i lagunen er i ferd med å dø ut og en stor del av fiskene, skaldyrene og til og med fuglene som holder til der, har forlatt den sørlige og salteste del av lagunen. Bare krokodillene er igjen. Det er en velkjent sak at krokodillene bare motvillig flytter sine utklekkingsplasser og jaktområder.

Men etter som faunaen i St.Lucia-lagunen forsvinner, er også krokodillene dømt til undergang. En del av bestanden sulter bokstavelig talt i hjel mens andre får sykdommer og sår som ikke gror. Men nå har naturvern-myndighetene grepet inn etter initiativ fra Ian Player, sjefskonservatoren i Zululand.

I en meget uvanlig operasjon ble det fanget 23 krokodiller med nett. Mens de opp til fem meter lange uhyrene lå

fast i nettene ble de bedøvet og transportert til den nordlige del av lagunen, hvor vannet ennå ikke er ødelagt av salt. Transporten foregikk med helikoptre, og i nord har myndighetene gjennomført en rekke tiltak for å bedre situasjonen. Flere sandbanker er blitt mudret opp og det er plantet siv og nytteplanter. Nå ligger forholdene bedre til rette og et nytt dyreliv har allerede begynt å utvikle seg.

Også de dødsdømte krokodillene fra St.Lucia har funnet et nytt hjem. ■

Slaget i...

Forts. fra side 47

Fjellene kastet hylene tilbake. Måkesvermen begynte å søke hit, den stod i luften over båtene og skrek som ventet den ett eller annet bytte å slå ned på.

Og borte på kommandobroen gikk herren i pels, og så trygg var han på seieren, at han stadi, røykte langpipe og så gemytlig ut. Skipperen ved siden av ham hadde tatt kommandoen over maskinisten med slangen. «Der!» pekte han. «Gi dem en støy! Så ja! Bitterdø!»

Maskinisten var en tynn fyr med oppbrettede armer, armene var tatovert. Han skulle nettopp rette vannstrålen dit han Jakob trampet frem, da der plutselig dukket opp en fyr bak ham, det var han Kaneles. Han hadde svømt under damperen og kommet seg opp på den andre siden.

«Pass deg!» ropte skipperen.

Men innen maskinisten fikk snudd seg rundt, tumlet han i dekket for en neve med messingtobakkssåsen i. Kaneles sparket ham ned i lasten, grep slangen og rettet den like i synet på de

to på kommandobroen. Mannen i pelsen grep seg for ansiktet, satte i et jammerrop, tumlet baklengs. Skipperen svor og brølte, huket seg ned, falt overende.

Og nå stormet fiskerne ombord. Men Kaneles rettet slangen mot maskinisten på nabodamperen. Hei, han ledet erobringen av en festning, han var general. Fyren derborte fikk en stråle i fjeset, tapte slangen i dekket, hylte.

I neste øyeblikk stormet karene ombord også til ham, og før man visste ordet av var alle damperne i hendene på fiskerne. ■

Hun som...

Forts. fra side 56

masse salt og sa hele tiden: Spis, spis! Men jeg var ikke sulten.

Neste morgen førte to mann meg nedover elven i båt til Pachitea. Der var det en masse folk, som bød meg på mat. Men jeg var ikke sulten. Nå begynner jeg å komme meg. Maven hadde snørt seg sammen. Så drog vi videre nedover elven til Tournavista, sier Juliane.

Tournavista er en liten rydning i Rio Ucalali-området, der det er et radioanlegg for de flygende Bibel-sprederne fra Yarinacoccha og en mellomstasjon for flyselskapet. Herfra fløy amerikanerinnen Jerrie Cobb, som hadde deltatt i letingen, Juliane til Yarinacoccha i et sportsfly. På sykestuen til misjonsstasjonen ble det så et ordknapt, men tårefyllt gjensyn mellom far og datter Köpcke. — Nei, sa en sykesøster der, — hun har nesten ikke sagt ett ord. Men hva skal man egentlig si når det er skjedd et under?

(Neste uke: Julianes egen beretning)

Du har ikke glemt gamle Egbert, vel?

Egberts blå. Rulletobakk (nr.3). Mildere. Rikeste aroma

